

BİLGE ADAMLAR
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ
WISE MEN
CENTER FOR STRATEGIC STUDIES

Bu metin 28 – 29 Nisan 2014 tarihlerinde Kocaeli Üniversitesinde düzenlenen “Uluslararası Balkan Kongresi” başlıklı konferansta sunulan tebliğdir.

This paper was presented in International Balkan Congress that took place at Kocaeli University, Turkey on April 28.29, 2011.

Soğuk Savaş Sonrası Türkiye'nin Geleneksel ve Yeni Güvenlik Politikası Açısından Yunanistan'a Yaklaşımının Karşılaştırmalı Analizi

Abdullah Torun*

Soğuk Savaş Sonrası Güvenlik Kavramı

1990'lı yıllar uluslararası sistemde önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem oldu. Bu dönem aynı zamanda Soğuk Savaş dönemine özgü, askeri parametrelere ve güce dayalı realist güvenlik kavramının anlam ve sınırları üzerinde yoğun tartışmaların yaşandığı bir süreç olarak geçti.¹ Bu bağlamda, genel olarak iki temel sorun tartışmaların odak noktasını oluşturdu.² Birincisi, askeri gücün uluslararası politikadaki önemi azaldı, fakat bu durum bazı yazarlar için askeri tehditlerin azalması anlamına gelirken, diğer taraftan başka yazarlara göre, askeri güç kullanımının devletler için daha az yararlı hale gelmiş olmasını ifade etmektedir. İkincisi, güvenliğin sınırlarını genişletme ihtiyacı bulunmaktadır, fakat bazı araştırmacılara göre bunun anlamı devletlerin iç sorunlarının güvenlik gündemine eklenmesi anlamını taşıırken, bir başka grup için askeri olmayan dış tehditlerin de güvenlik alanına dahil edilmesi anlamını taşımaktadır. Literatürde yaşanan tartışmalara paralel olarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenliğin amacı, güvenliğin hangi araçlar yoluyla yürütüleceği ve güvenlik ile iç sorunlar arasındaki ilişki Güvenlik Çalışmaları'nda sorgulanmaya başlanmıştır.³ Tartışılan bu sorunlar ekseninde, Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenliğin diğer kamu politikaları karşısındaki önemi, güvenliğin askeri güç dışındaki araçlarla da sağlanıp sağlanamayacağı ve güvenliğin dış tehditler dışında, ülke içerisinde gelebilecek tehditler ve güvenliğin devletlerin iç sistemleriyle olan ilişkisi alan içerisindeki başlıca araştırma sorunları oldu.

Bu çerçevede güvenlik kavramı, askeri anlamının ötesinde geniş anlamda kavramsallaştırılarak ekonomik, kültürel, çevresel ve kimlik sorunları gibi sorunları kapsar hale geldi.⁴ Güvenlik yalnızca devletin fiziksel bütünlüğüne yönelik dışarıdan gelebilecek askeri tehditler dışında, bireylerin sosyo-ekonomik ve kültürel yaşamlarını sürdürebilecekleri bir durum olarak algılanmaya başlandı. Akademik alanda sürdürülen tartışmaların yanında, bu yöndeki ilk somut adım Birleşmiş

---

* Arş. Gör.; Ankara Üniversitesi.

¹ 1990'larda güvenlik kavramı üzerine yapılan tartışmalar için bkz. Barry Buzan, *People, States and Fear*, Pearson Education, Harlow, 2. Baskı, 1991; Richard H. Ullman, "Redefining Security," *International Security*, Cilt: 8, Sayı: 1, 1983, s. 15-39; David A. Baldwin, "The Concept of Security," *Review of International Studies*, Cilt: 23, Sayı: 1, 1997, s. 5-26.

² David A. Baldwin, "Security Studies and The End of The Cold War," *World Politics*, Cilt: 48, Sayı: 1, (Ekim /1995), s. 117-141.

³ Soğuk Savaş sonrası dönemde Güvenlik Çalışmaları alanının hangi konuları veya neyi çalışmalı yönündeki farklı yaklaşımlar için bkz. Barry Buzan ve Lene Hansen, *The Evolution of International Security Studies*, Cambridge University Press, Cambridge, 2009; Steve Smith "The Increasing Insecurity of Security Studies: Conceptualizing Security in the Last Twenty Years," *Contemporary Security Policy*, Cilt: 20, Sayı: 3, 1999, s. 72-101; Edward A. Kolodziej, "Security Studies for the Next Millennium: Quo Vadis?," *Contemporary Security Policy*, Cilt: 20, Sayı: 3, 1999, s. 18-38; Olav F. Knudsen, "Post-Copenhagen Security Studies: Desecuritizing Securitization," *Security Dialogue*, Cilt: 32, Sayı: 3, 2001, s. 355-368.

⁴ Knudsen, 2001, s. 355; Güvenlik kavramının askeri parametrelerin ötesinde geniş bir şekilde tanımlanmasını eleştiren gelenekselci bir yaklaşım için bkz. Stephen M. Walt, "The Renaissance of Security Studies," *International Studies Quarterly*, Cilt: 35, Sayı: 2, (Haziran/1991), s. 211-239.

Milletler tarafından 1994 yılında hazırlanan *İnsani Gelişme Raporu* ile atıldı.⁵ Söz konusu raporda, güvenlik kavramının geleneksel ve salt askeri terimlerle tanımlanabilmesinin artık mümkün olamayacağı belirtilmiş, devletlerin dışında bireylerin günlük yaşamlarını ilgilendiren sorunların güvenlik kapsamına alınması gerektiği savunulmuştur.

1990'lı yıllarda güvenlik kavramının yeni sorunlarını kapsayarak daha geniş bir anlam kazanmasında Soğuk Savaş'ın sona ermesinin etkisi yadsınamayacak düzeyde olmasına rağmen, bu alandaki değişimin temel gücü küreselleşme süreci olmuştur. Küreselleşme sürecinin 1990'larda ivme kazanması "güvenlik nedir?", "kimin içindir", "nasıl sağlanmalıdır?", gibi sorular üzerinde düşünülmesini zorunlu hale getirmiştir.⁶ Küreselleşme süreci bir yandan yeni güvenlik sorunları yaratırken, diğer yandan sürecin işleyebilmesi için gerekli olan ekonomik ve siyasi konjonktürün sürdürülmesini gerekli kılmıştır

Türkiye'nin Geleneksel Güvenlik Politikasının Temel Parametreleri

Bahsedildiği gibi, söz konusu dönemde güvenlik kavramının geleneksel/realist anlamında önemli evrilmeler yaşanırken, Türkiye bu dönüşüm sürecinden uzak kalarak geleneksel güvenlik politikasını sürdürdü. 1990'lı yıllarda Türkiye'nin güvenlik politikası Soğuk Savaş koşulları altında oluşturulmuş bir yasal, kurumsal ve kavramsal çerçevede yürütülmeye devam etti.⁷ Türkiye'nin sürdürdüğü geleneksel güvenlik algı ve politikasının belirlenmesinde üç temel parametrenin varlığından söz edilebilir: tarihsel, jeopolitik ve ideolojik nedenler. Bu üç faktörün geleneksel güvenlik politikası üzerindeki belirleyici özelliklerine genel olarak bakacak olursak;

Türkiye'nin "dört tarafımız düşmanlarla çevrili" söylemine dayalı, dışarısını Türkiye'yi bölmek için ittifak oluşturmuş bir dünya, iç tehditleri ise dışarısının bir uzantısı olarak kavrayan, asker odaklı ve devlet merkezli geleneksel güvenlik algılamasında tarihsel faktörler önemli bir yer işgal etmektedir. Parçalanmış bir imparatorluğun kalıntıları üzerine inşa edilen Türkiye Cumhuriyeti kendisini kurulduğu günden itibaren yoğun bir biçimde güvensizlik duygusu içinde hissetmiştir. Bu nedenle, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun yerine kurulan Cumhuriyet, "güvenlik üzerine" odaklanmış bir devlet olarak inşa edilmiştir.⁸ Dış dünyanın Türkiye'yi zayıflatmak ve bölmek için gizli işbirliği yaptığı yönündeki algı Türk siyasi kültürünün ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Türkiye'nin, "çok etkili ve birlik içinde davranan düşmanlar

⁵ United Nations, *Human Development Report*, 1994, <http://www.gogikle.com/>, (Erişim: 11.04.2011).

⁶ Pınar Bilgin, "Dünya Literatürü ve Uygulamasında Güvenlik Sektörü: "Devlet Merkezli" Güvenlikten "Yurttaş Merkezli" Güvenliğe Doğru Mu?," der. Ümit Cizre ve İbrahim Cerrah, *Güvenlik Sektörü Yönetişimi: Türkiye ve Avrupa*, TESEV Yayınları, İstanbul, 2008, s. 49.

⁷ Ümit Cizre, " 'İtaat' Kültürü Yerine Bilimsel 'İtiraf' ve 'İtiraz'," Ümit Cizre, der., *Almanak Türkiye 2005: Güvenlik Sektörü ve Demokratik Gözetim*, 2. Baskı, TESEV Yayınları, İstanbul, 2008, s. 15; Gencer Özcan, "Doksanlarda Türkiye'nin Güvenlik ve Dış Politikasında Askeri Yapının Artan Etkisi," Gencer Özcan ve Şule Kut, der., *En Uzun Onyıl*, 2. Baskı, Buke Yayınları, İstanbul, 2000, s. 65.

⁸ Cengiz Çandar, "Türklerin Amerika'ya Bakışından Örnekler ve Amerika'nın Türkiye Politikası," (çev. Faruk Çakır), Morton Abramowitz, der., *Türkiye'nin Dönüşümü ve Amerikan Politikası*, Liberte Yayınları, Ankara, 2001, s. 178.

tarafından çevreli bir ülke olduğu” algısı varlığını uzun süre korumuştur. Bu olgu “Sevr korkusu” veya “Sevr fobisi” olarak adlandırılmaktadır.⁹

Türkiye’nin geleneksel güvenlik algılamasında belirleyici olan ikinci unsur, jeopolitik faktörlerdir. Türkiye, çevresini tehdit olarak algılayan bir ülke konumundadır ve jeopolitik açıdan güvensiz bir bölgede bulunduğu düşüncesi uzunca bir süre varlığını korumuştur. Bir yoruma göre, Soğuk Savaş sonrası dönemde çok sayıda komşu ülkeye sahip olan Türkiye’nin komşuları farklı özelliklere, rejimlere, ideolojilere ve amaçlara sahiptirler. Dolayısıyla, Türkiye’nin komşu ülkeleri ile her zaman barışçıl olmayan ilişkileri Türkiye’nin sürekli bir güvensizlik algısı yaşamasına neden olmaktadır.¹⁰

Türkiye’nin geleneksel güvenlik algısının biçimlenmesinde üçüncü bir faktör devletin kurucu ideolojisi olan Kemalist ideolojidir. Aynı zamanda devletin resmi ideolojisi olan Kemalist ideoloji, üniter yapının ve laik rejimin korunmasını temel hedef olarak belirlemekte, bu hedeflere yönelik tehditlerin belirlenmesi ve tehlikeler karşısında üniter yapıyı ve laik rejimi koruma görevini de orduya vermektedir. Modern Türkiye’yi fazlaca etkileyen bu devlet ideolojisi güçlü, ulusla bir tutulan, tarafsız ve toplumun dışında durduğu ve hiçbir özel çıkarı temsil etmediği varsayılan bir geleneği ifade etmektedir.¹¹ Dolayısıyla, Kemalist ideolojiye göre ulusal güvenliğin nesnesi, yani iç ve dış tehditler nedeniyle tehlike altında olabilecek olan ve korunması gereken; devletin fiziksel varlığı, bütünlüğü ve rejimi, kısacası, devletin kendisidir. Devletin ve resmi ideolojinin korunması aynı zamanda bireyin de korunması anlamına gelmektedir.

Açıklamaya çalıştığımız güçlü geleneksel güvenlik algısına rağmen, Türkiye’nin küresel kapitalizme bütünleşme ve AB’ye tam üyelik sürecinde ortaya çıkan baskılar, 1990’ların sonlarından itibaren geleneksel güvenlik anlayışının terk edilmesini gerekli kılmıştır. Çünkü Türkiye’nin 1980’lerden itibaren uygulamaya koyduğu ekonomik model ile güvenlik algı ve politikası arasındaki gerilim artık sürdürülemez hale gelmiştir. Neredeyse bütün komşularından tehdit algılayan Türkiye, aynı zamanda tehdit algıladığı bu ülkelerle ekonomik ilişkilerini geliştirmeyi, AB’ye tam üyeliği ve küresel kapitalizmle bütünleşmeyi istemektedir. 1990’ların sonlarında bu paradoksal durum artık sürdürülemez hale gelmiştir.

Geleneksel Güvenlik Politikasında Yunanistan’a Yaklaşım

Soğuk Savaş sonrasında yeni koşullarında hazırlanan 1992 tarihli MGSB’(Milli Güvenlik Siyaseti Belgesi) de yapılan değişiklik çerçevesinde Yunanistan, Türkiye’nin ulusal güvenliğine yönelik tehdit algılamasında üst sıralarda konumlandı. O zamana kadar geçerli olan ve Sovyet tehdidine göre, kuzeyden gelecek komünizm tehlikesine karşı düzenlenmiş olan dış tehdit algılaması, Türkiye’ye yönelik tehdidin PKK bağlantılı olarak güney komşularından ve Yunanistan’dan geldiği esasına göre yeniden düzenlendi.¹² Ancak, Türkiye’nin

⁹ Kemal Kirişçi, “ABD-Türkiye İlişkileri: Yenilenen Ortaklıkta Yeni Belirsizlikler,” Barry Rubin ve Kemal Kirişçi, der., *Günümüzde Türkiye’nin Dış Politikası*, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul, 2002, s. 216.

¹⁰ Mustafa Aydın, “Securitization of History and Geography: Understanding of Security in Turkey,” *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt:3, Sayı:2, (Mayıs /2003), s. 171.

¹¹ Feroz Ahmad, *The Making of Modern Turkey*, Routledge, London, 1993, s. 17.

¹² Fikret Bila, “Yeni Siyaset Belgesi,” *Milliyet*, 6 Kasım 1997.

Yunanistan'ı ulusal güvenliğine yönelik tehdit olarak değerlendirmesinin Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni bir durum olmadığı da bilinmektedir. Çünkü Türkiye ve Yunanistan arasındaki karşılıklı güvensizlik algılaması, acı bir tarihi mirasın ürünüdür.¹³ İki ülkenin ortak bir tarihi mirasa sahip olmalarına karşın, tarihin bıraktığı izler iki ülke ilişkilerine olumlu biçimde yansımamış, dolayısıyla, iki ülke ulusçuluğu sürekli bir çatışma içerisinde olmuştur.¹⁴

Soğuk Savaş döneminde Türkiye ve Yunanistan'ın Batı ittifak sistemine katılmaları ve 1952 yılında gerçekleşen NATO üyelikleri, iki ülke arasında daha yakın ilişkilerin geliştirilmesi olasılığını güçlendirmişti. Ancak, iki ülkenin aynı ittifak içerisinde bulunmalarının tehdit ve güvensizlik algılamalarını azaltacağı yönündeki beklentiler bir yana, iki ülke arasındaki ihtilaflar ve güvensizlik algılamaları daha da artmıştır. Bu noktada, NATO üyeliği ile iki ülke arasındaki sorunların giderek çatışmacı bir karaktere bürünmesinin nedenlerini yorumlayan Ronald Krebs, Sovyet tehdidine karşı güvenliklerini NATO üyeliği ile garanti altına alan Türkiye ve Yunanistan'ın, bundan sonra kendilerini yakından ilgilendiren daha sınırlı ve bölgesel sorunlarla ilgilenmeye başladıklarını ve bu durumun iki ülke arasındaki güvensizliği ve çatışma riskini artırdığını öne sürer.¹⁵ Gerçekten, NATO üyeliği öncesinde iki ülke arasında bir yumuşama döneminin yaşandığını, tarihsel faktörlere dayalı güvensizlik algılamalarının dışında, iki ülke arasında birbirini tehdit olarak değerlendirmeye yol açan sorunların ise NATO üyeliği sonrasında geliştiğini görmekteyiz. Bu durum NATO ittifakının vizyonu ile elbette ki uyuşmamaktaydı.

1970'li yıllar iki ülke arasındaki çatışmacı unsurların daha fazla açığa çıkmaya başladığı bir dönem olmuştur. Hem Türkiye hem de Yunanistan açısından karşı taraf, ulusal çıkarlar, toprak bütünlüğü ve güvenlik açısından potansiyel bir tehlike ve tehdit unsuru olarak görülmeye başlanmıştır.¹⁶ Ege ve Kıbrıs sorunlarının ağırlığı iki ülke arasındaki karşılıklı kuşku ve güvensizlik algılamalarının daha da artmasına neden olmuştur. Nitekim Yunanistan'ın Ege'de karasularının 12 mil olduğu ve şartların uygun olması durumunda bunun gerçekleştirileceğini açıklamasına karşılık, 1976 yılında Türkiye, Ege'de Yunanistan'ın karasularını 12 mile çıkarma kararını savaş nedeni (*casus belli*) sayacağını ilan etmişti.¹⁷ Türkiye'nin *casus belli* kararının iki ülke arasındaki güvensizliği ve tehdit algılama düzeyini arttırdığı yönünde genel bir kanaat oluşmuştur.¹⁸

Esasında, Soğuk Savaş döneminde Türkiye ile Yunanistan arasında bazı sorunlar bulunmakla birlikte, Yunanistan, Türkiye'nin askeri güvenliğine tehdit

¹³ Tözün Bahçeli, "Türkiye'nin Yunanistan politikası," Alan Makovsky ve Sabri Sayarı, der., *Türkiye'nin Yeni Dünyası*, Alfa Yayınları, İstanbul, 2002, s. 181.

¹⁴ Fuat Aksu, *Türk-Yunan İlişkileri*, Stratejik Araştırma ve Etüdler Milli Komitesi Araştırma Projeleri Dizisi, Ankara, 2001, s. 136.

¹⁵ Ronald R. Krebs, "Perverse Institutionalism: NATO and the Greco-Turkish Conflict," *International Organization*, Cilt: 53, Sayı: 2, (İlkbahar/1999), s. 360.

¹⁶ Aksu, 2001, s. 157.

¹⁷ Şükrü Elekdağ, "2 ½ War Strategy," *Perceptions Journal of International Affairs*, Cilt: 1, Sayı: 1, (Mart-Mayıs /1996), s. 3, <http://www.sam.gov.tr/perceptions/Volume1/March-May1996/212WARSTRATEGY.pdf>.

¹⁸ Gülden Ayman, Türkiye'nin *casus belli* kararının yalnızca Yunanistan'ı savaş tehdidi ile caydırmayı değil, iki ülke arasındaki sorunların karşılıklı görüşmeler yoluyla çözüme kavuşturulmasını amaçladığını öne sürer. Gülden Ayman, "Ege'de Müzakere ve Caydırıcılık," Gencer Özcan ve Şule Kut, der., *En Uzun Onyıl*, 2. Baskı, Buke Yayınları, İstanbul, 2000, s. 280.

oluşturmaktan uzaktı.¹⁹ Soğuk Savaş yıllarında Türkiye ve Yunanistan arasındaki sorunların varabileceği son nokta, iki kutuplu sistemin güçler dengesi sistemi içinde belirlenebilmekteydi. İki ülke arasında sıcak çatışmaya neden olabilecek krizler ABD'nin diplomatik müdahaleleriyle bastırılabilmişti.²⁰ Çünkü ABD, NATO'nun güney kanadının iki ülke arasındaki sorunlar nedeniyle yıpranmasını istememekteydi.

Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Yunanistan Güvenlik İlişkileri

Soğuk Savaş döneminde Türkiye-Yunanistan arasındaki güvenlik sorunları Ege ve Kıbrıs olmak üzere iki kaynaktan beslenirken, 1996 yılında Türkiye, Yunanistan'ı PKK terör örgütüne destek veren ülkeler arasında saymıştır.²¹ Böylece, Soğuk Savaş sonrası Türkiye ile Yunanistan arasındaki güvenlik sorunlarının üç temel etkene bağlı olduğunu söyleyebiliriz: Ege, Kıbrıs ve Atina'nın PKK'ya sağlamış olduğu destek.

Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle iki ülke arasındaki ilişkilere yeni boyutlar katılmakla birlikte, 1996 yılında gerçekleşen Kardak Krizi iki arasındaki güvenlik ilişkilerinde askeri boyutun azalmadan devam ettiğini göstermiştir. Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin Kardak ve S-300 füze bunalımları nedeniyle gerilmesi ve NATO üyesi iki ülkenin çatışmanın eşiğine gelmesi ABD açısından rahatsız edici bir durumdur. Bu nedenle, iki ülke arasında bir müzakere ortamının sağlanması yönünde dikkat çekici bir çaba, 55. Hükümetin kurulmasının hemen ardından yaşanan Madrid Süreci olmuştur. Bu çerçevede, ABD Dışişleri Bakanı Madeleine Albright'ın arabuluculuğu ile gerçekleşen görüşmede Türkiye ve Yunanistan Dışişleri bakanları sorunları barışçıl yollardan çözme konusunda bir mutakabata vardı.²²

Madrid Deklarasyonu'nu önemli kılan tarafı, “eşanlı” olarak Yunanistan'ın tek taraflı eylemlerden (Yunanistan'ın Ege'de karasularını 12 mile çıkarmasından) Türkiye'nin ise, kuvvet kullanma tehdidinden (Yunanistan Ege'de karasularını 12 mile çıkarırsa savaş ilan etme kararından) vazgeçtiğini açıklamasıdır.²³ Ayrıca, sorunların özüne yönelik bir çözüm sunmaması ve hatta getirilen ilkelere taraflar uymamış olsa da, Madrid Deklarasyonu ile Türkiye'nin ilk kez dünya kamuoyuna yapıcı ve barışçı bir tutum izleyeceği izlenimi vermesi bakımından da önemli bir

¹⁹ Mustafa Türkeş, “Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Balkanlar Faktörü ve Yeni Eğilimler,” Atilla Eralp, der., *Türkiye ve Avrupa*, İmge Kitabevi, Ankara, 1997, s. 320.

²⁰ K. Mehmet Büyükçolak, “Yunanistan'ın Stratejik Analizi: Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Yunanistan'ın Savunma Politikaları, Güvenlik Stratejileri, Askeri Doktrini ve Silahlı Kuvvetleri,” Mustafa Türkeş ve İlhan Uzgel, der., *Türkiye'nin Komşuları*, İmge Kitabevi, Ankara, 2002, s. 76.

²¹ *Beyaz Kitap*, 1996, s. 13.

²² 8 Temmuz 1997 tarihinde ABD'nin patronajlığında hazırlanan Madrid Deklarasyonu şu konuları içermekteydi

- 1) Barış, güvenlik ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesinin devamı hususlarında karşılıklı taahhüt,
- 2) Bir diğerinin egemenliğine saygı,
- 3) Uluslararası hukuk ilkelerine saygı,
- 4) Birbirlerinin güvenlikleri ve milli egemenlikleri açısından büyük öneme sahip Ege'deki meşru, hayati çıkarlarına ve endişelerine karşılıklı saygı,
- 5) Yanlış anlamalardan kaynaklanan ihtilaflardan kaçınılması arzusu ve karşılıklı saygı temelinde tek taraflı eylemlerden sakınılması sözü,
- 6) Anlaşmazlıkların, ortak rızaya dayanarak ve kuvvet kullanımı veya kuvvet tehdidi olmadan barışçı yollardan çözümlenmesi sözü. “Ege'de Barışa Dev Adım,” *Hürriyet*, 9 Temmuz 1997.

²³ Gülden Ayman, “Türk-Yunan İlişkilerinde Güç ve Tehdit,” Faruk Sönmezoğlu, der., *Türk Dış Politikasının Analizi*, Der Yayınları, İstanbul, 2001, s. 544.

tarafı bulunmaktadır.²⁴ Ancak, her ne kadar Madrid Deklarasyonu iki tarafın birbirini tehdit olarak görme alışkanlıklarından vazgeçtiğini göstermesi bakımından önemli olsa da, burada ortaya konan irade tarafların karşılıklı görüşmeleri neticesinde oluşmamıştır. Deklarasyon, ABD’li aracılar yoluyla gerçekleşmiş hatta Türk ve Yunan liderleri ve diplomatlar aynı otelde kaldıkları halde karşı karşıya gelmemişlerdir.

Madrid Deklarasyonu birbirlerini tehdit unsuru olarak algılayan iki düşman ülkeden ziyade, daha çok, yüzyıllardır dostluk ve barış içerisinde yaşamış iki komşu ülkenin birbirlerine karşı gönderdiği dostluk mesajlarına benzemektedir. Sanki iki ülkenin yüzyıllara dayanan güvensizlik ve tehdit algısı bir anda yerini yeni dostluk ve işbirliği sürecine bırakmıştı. Oysa Türkiye’nin Ekim 1997’de güncellediği MGSB’de dış tehdit unsuru olarak birinci öncelik Yunanistan’a verilmişti.²⁵ Dolayısıyla Türkiye’yi Madrid Deklarasyon’una heveslendiren önemli neden, 12–13 Aralık 1997’de yapılacak olan AB Lüksemburg Zirvesi’nden aday ülke statüsünün verilmesini sağlamaktı. Nitekim Lüksemburg Zirvesi’nden Türkiye aday ülke statüsü kazanmasa da, Konsey, Türkiye’nin tam üyeliğe ehil olduğunu teyit etmişti. Diğer yandan Yunanistan, Türkiye’nin ilerdeki olası bir tam üyeliğinin koşullarını ağırlaştırıcı cümleler ekletmeyi başarmıştı.²⁶

1997 yılında yenilenen MGSB’de, Yunanistan’dan algılanan tehdidin devam ettiği vurgulanmıştır. 1997 tarihli MGSB’de, Türkiye’nin bir tercihi olmamasına karşın, Yunanistan ile bir çatışmanın çıkabileceğinin gözden kaçırılmaması gerektiği ve Yunanistan ile çıkabilecek bir çatışma halinde Suriye’nin de Türkiye ile çatışmaya girebileceği, dolayısıyla Türkiye’nin komşusu olan ülkelerle ilgili önceki değerlendirmeler aynen korunması gerektiği ifade edilmekteydi. Türkiye’nin, Yunanistan ve Suriye ile aynı anda iki cepheden savaşa olasılığına PKK ile yapılan mücadele de eklenmiş ve “iki buçuk savaş” biçiminde formüle edilmişti.²⁷ Bazı yorumlara göre, Türkiye açısından Yunanistan’ın gücünü ve yarattığı tehdidi dikkate değer kılan unsur, Yunanistan’ın içinde bulunduğu ittifaklar ya da sırtını dayadığı diğer devletlerdir. Yani, Yunanistan’ın gücü tek başına değil, Yunanistan’ı politikalarına alet eden ya da onunla birlikte hareket eden devletlerle birlikte değerlendirildiğinde anlamlı bulunmaktadır.²⁸ Nitekim Yunanistan, Suriye ile 1995 yılında savunma alanında işbirliği anlaşması, 1996 yılında Ermenistan ile askeri istihbarat değişimi ve askeri personel eğitimi konularını kapsayan bir savunma işbirliği anlaşması imzalamıştır. Yunanistan, Türkiye’yi yönelik çevreleme politikası kapsamında İran ve Rusya ile de savunma işbirliği anlaşmaları yapacağı yönündeki açıklamaları, Türkiye tarafından, doğal olarak, MGSB’de ulusal güvenliğine yönelik tehdit kategorisinde gördüğü ülkelerin bir ittifakı olarak değerlendirilmiştir.

²⁴ Melek Fırat, “Soğuk Savaş Sonrası Türk-Yunan İlişkileri,” Mustafa Aydın ve Çağrı Erhan, der., *Beş Deniz Havzasında Türkiye*, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2006 s., 273.

²⁵ “İşte Tarihi Değişiklikler,” *Hürriyet*, 4 Kasım 1997.

²⁶ Mehmet Ali Birand, *Türkiye’nin Avrupa Macerası 1959–1999*, Doğan Kitap, İstanbul, 2000, s. 509.

²⁷ Elekdağ, 1996, s. 1–12.

²⁸ Ayman, 2000, s. 294.

1999 Helsinki Zirvesi Sonrası Türkiye'nin Yunanistan'a Yönelik Güvenlik Politikası

1999 yılı iki ülke ilişkileri açısından önemli bir dönüm noktası oluşturmuştur.²⁹ Öcalan'ın Yunan pasaportuyla Yunanistan'ın Kenya'daki büyükelçiliğinde suçüstü yakalanması, Türkiye tarafından, Yunanistan'ın terör örgütüne verdiği desteğin açık bir kanıtı olarak değerlendirilmiş, Yunanistan'ı “düşman” olarak görme algısı Türkiye kamuoyunda güçlenmiştir. Ancak, Kostas Simitis hükümetinin olayın sorumlularını görevden alması ve Aralık 1999 Helsinki Zirvesi'nde Yunanistan vetosuna karşı bu olayın bir koz olarak kullanarak Türkiye'nin aday ülke ilan edilmesinin sağlanmak istenmesi nedeniyle, bu olayın iki ülke arasında başlayan yeni bir iyileşme sürecini engellemesine izin verilmemiş, paradoksal biçimde, karşılıklı ilişkilerin iyileştirilmesine katkı sağlamıştır.

1990'ların sonlarından itibaren Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde “üçüncü dostluk” dönemi olarak adlandırılan yeni bir yumuşama dönemi yaşanmaya başlandı.³⁰ Bu yeni dönem, Türkiye'nin güvenlik sisteminde ve politikasında bir takım revizyonlara gidildiği dönem oldu. Gerek Milli Güvenlik Kurulu'nun yapısında, gerekse Milli Güvenlik siyaseti belgelerinde gerçekleşen değişiklikler, özü itibarıyla Türkiye'nin Avrupa Birliği ve küresel kapitalizme bütünleşmesini hedeflemektedir. Yeni dönemde oluşturulan Türkiye-Yunanistan güvenlik ilişkileri Kıbrıs ve Ege gibi “yüksek politikalar” yerine ticaret, turizm ve kültürel ilişkiler gibi “alçak politikalar” olarak değerlendirilecek konular üzerinden sürdürülmeye çalışıldı.³¹

1999 Marmara ve Atina depremlerinin iki ülke halkları arasındaki insani boyutun gelişmesine yönünde işlevleri olmuştur. Ancak, bu tarihten sonra iki ülke arasında yakın ilişkiler oluşturulmaya başlanmış ve depremin dramatik etkisi halklar arasında bir yakınlaşma sağlamış olsa da, 1999 yılında iki ülke arasında başlayan yakınlaşmada Marmara ve Atina depremlerinin etkisi abartılmamalıdır. Çünkü 1999 yılında Türkiye'nin Helsinki Zirvesi'nde aday üyeliğinin sağlanabilmesi Yunanistan vetosunun kalkmasına bağlıydı. Bu nedenle Türkiye, Yunanistan'a ilişkin söylemlerinde düşmanlık içermeyen bir üslup kullanmaya başlamıştı.

1999 yılında iki ülke arasındaki yakınlaşmayı etkileyen bir diğer önemli faktör, NATO'nun yeni konsepti çerçevesinde ittifakın güneydoğu kanadının yeni bir yapıya kavuşturulmak istenmesiydi. NATO Genel Sekreteri Javier Solana'nın önderliğinde Türk ve Yunan yetkilileri, 1989'da tarafların prensipte kabul ettiği, askeri konularda güven artırıcı önlemleri önlemler paketini hayata geçirmek için çalışmaktaydılar.

1999 yılında iki ülke arasındaki karşılıklı düşman algısının ortadan kalkmasına yönelik farklı unsurlar oluşmuş olsa da, Türkiye açısından asıl belirleyici faktör, Aralık 1999 AB Helsinki Zirvesi'nden beklenen aday ülke statüsünün kazanılması idi. Türk dış politikasının bu dönemdeki amacı Helsinki Zirvesi'nde

²⁹ Ian O. Lesser, “Turkey in a Changing Security Environment,” *Journal of International Affairs*, Cilt: 54, Sayı: 1, 2000, s. 186–190; Ahmet O. Evin, “The Future of Greek-Turkish Relations,” *Southeast European and Black Sea Studies*, Cilt: 5, Sayı: 3, (Eylül/2005), s. 395–404.

³⁰ Ziya Öniş ve Şuhnaz Yılmaz, “Greek-Turkish Rapprochement: Rhetoric or Reality?,” *Political Science Quarterly*, Cilt: 123, Sayı: 1, 2008, s. 123-125.

³¹ Öniş ve Yılmaz, 2008, s. 125.

Yunanistan'ın olası vetosunu engellemek üzerine odaklanmıştı.³² Her ne kadar Zirve Sonuç Belgesi'nde Türkiye aleyhine yorumlanabilecek hükümler yer almış olsa da, Helsinki Zirvesi'nde Türkiye'nin AB'ye aday ülke ilan edilmesi Türkiye açısından Yunanistan'a yönelik güvensizlik algısının zayıflamasına neden olmuştur. Helsinki Zirvesi'nin sonuç belgesinde aday ülkelerin komşuları ile olan sınır anlaşmazlıkları ve diğer sorunları çözmek için her türlü çabayı göstermeleri beklenmekte, bunda başarılı olunmadığı takdirde, anlaşmazlığı Uluslararası Adalet Divanı'na götürmeleri şartı getirilmekteydi. Böylece Türkiye bir ikileme karşılaşmıştı. Bir yandan AB üyeliği hedefi, diğer yandan yıllardır savunduğu Ege sorunlarının karşılıklı müzakereler ile çözülmesi gerektiği politikası. Türkiye Helsinki Zirve Kararı'nı kabul ederek tercihini birincisinden yana kullanmıştı.

Türkiye ve Yunanistan 1990'ların sonlarından itibaren “üçüncü dostluk dönemi” olarak nitelendirilen bir döneme girmiş olmakla birlikte, iki ülke arasında var olan sorunların özüne ilişkin ve çözüme yönelik bir adım atıldığını söylemek olası değildir. Çünkü iki ülke arasındaki temel sorunları oluşturan Ege ve Kıbrıs'a ilişkin karşılıklı kaygılar varlığını devam ettirmektedir. Dolayısıyla, Bu dönemde Türkiye'nin Yunanistan'a yönelik algı ve politikasında belirleyici unsur AB'ye üyelik hedefi olmuştur. Bu nedenle Türkiye'nin gerek geleneksel güvenlik politikasının sürdürülmesinde ve gerekse yeni güvenlik politikasının başlatılmasında Yunanistan faktörü önemli bir rol oynamıştır. Sonuç olarak, her ne kadar Türkiye'nin 1990'ların sonlarından itibaren uygulamaya çalıştığı yeni güvenlik politikası hala devlet merkezli bir perspektifinden sürdürülse de tarihsel, ideolojik ve jeopolitik parametrelere dayalı geleneksel güvenlik anlayışının terk edilmesini ve dış dünyayı tümüyle tehdit olarak algılama paranoyasından uzaklaşılmasını sağlamıştır.

---

³² Dışişleri Bakanı İsmail Cem Türkiye'nin AB yollarını açan, uygulanan Yunanistan politikası olduğunu belirtmiş ve bu konuda şunları söylemiştir: “Helsinki Zirvesi yaklaşırken, bir hususu daha açık görebilmekteydim: Bütün çalışmalar, doğru tahliller, yeni yaklaşımlar, ciddi politikalar, etkin uygulamalar, yeni bütün çabalar: AB yolundaki Yunan engelini aşamazsak, ortadan kaldıramazsak, adaylık gerçekleşmeyecekti.” İsmail Cem, *Türkiye, Avrupa, Asya: Avrupa'nın Birliği ve Türkiye*, 2. Cilt, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2005, s. 151.